

Schape en een scheper op de heide, dat is Drenthe

Jan Abrahamse

De geschiedenis van Drenthe is nauw verweven met het schaap. Veel dorpen hadden vroeger een eigen schaaps-kudde die moest zorgen voor de mest op de schrale esgronden en ook voor vlees en wol. Na de uitvinding van de kunstmest werd het schaap steeds minder belangrijk voor de landbouw. Alleen toeristisch bleef het schaap een symbool voor Drenthe. De laatste jaren worden de kudden ingezet voor natuurbehoud, om de vergrassing van de hei tegen te gaan. Onlangs is een Stichting tot Behoud van Drentse Schaapskudden opgericht.

Een communicatieplan getiteld 'Op eigen poten' moet zorgen voor meer bekendheid en voor opvang van het structurele tekort van f 50.000,- per jaar. Schape leasen en een schapeconcert met de Johan Willem Frisokapel zullen tot de mogelijkheden gaan behoren.

Annelies van Nieukerken tussen haar kudde Schoonebekers, foto Harry Cock

Voor de instandhouding van een Drentse schaapskudde is per jaar gemiddeld zo'n f 35.000,- gemoeid. Dit bedrag gaat voor het grootste gedeelte op aan de vergoeding van de herder, en verder aan milieumaatregelen en onderhoud van kooien. Ook moeten de schape 's winters vaak bijgevoerd worden, en wordt af en toe een veearts geraadpleegd. Ondanks de subsidies van provincie en rijk van f 25.000,- komen de vijf schaapskudden van Balloo, Odoorn, Holtinge, Orvelte en Ruinen, per jaar zo'n f 10.000,- tekort. Toen de provincie

onlangs ook nog haar subsidie dreigde in te trekken, kwamen de bestuurders van de schaapskooien in het geweer en richtten de Stichting tot Behoud van Drentse Schaapskudden op. Al deze vijf kudden hebben een herder of scheper in dienst. Daarnaast zijn er bescheperde kudden die niet in de nieuwe stichting zitten, en onbescheperde kudden. Deze twee laatste categorieën vinden we bij Staatsbosbeheer, Het Drentse Landschap en Natuurmonumenten. Melle Buruma van Het Drentse Landschap zegt hierover dat er wel veel overleg is geweest met de nieuwe stichting, maar dat het wat vreemd is voor Het Drentse Landschap om voor één specifieke vorm van beheer deel te nemen in een andere stichting. 'Onze invalshoek is anders dan de andere stichtingen, want hun herders zijn direct afhankelijk van subsidies, terwijl bij ons de herder op de loonlijst staat.' Alle kudden zijn overigens samengesteld uit oude Drentse schapenrassen: het Drentse heideschaap en de Schoonebeker.

Dag van het schaap

Om de Drentse bescheperde kudden te behouden is door het Asser bureau Impros van André StaaS een marketingplan opgesteld; de Koninklijke Nederlandse Heidemaatschappij stelde hiervoor een bedrag van f 20.000,- ter beschikking. Belangrijke onderdelen van het plan zijn een communicatieplan en een plan voor werving van inkomsten. André StaaS vindt het in stand te houden van de kudden een metafoor voor het imago van Drenthe. *'Je kunt het zien als het toeristisch kapitaal van de provincie, maar het is ook te betrekken op het ruw- en werkklimaat. Met behulp van televisies kunnen mensen uit de Randstad immers in Drenthe komen wonen en werken. Daarbij staat het schaap voor rust,*

Schepër Jan Mos houdt het eerstgeboren lam van 1996 in zijn armen om het te overhandigen aan voorzitter Tale Willems (geheel links) van het comité van aanbeveling van de Stichting tot Behoud van Drentse Schaapskudden; geheel rechts André StaaS, foto Jan Niks

ruimte en reine lucht in een dunbevolkt gebied. Drenthe ontleent zijn identiteit aan heide en schapen, en dat is krachtig.'

In het kader van de inkomstenwerving moet een bedrag van minimaal f 50.000,- op tafel komen, en de rente daarvan is voldoende om de vijf kudden te laten voortbestaan. Een belangrijke activiteit is het zoeken van sponsors. Op de eerste plaats wordt gezocht naar een hoofdsponsor en enkele co-sponsors; bedrijven die voor enkele jaren garant staan voor een bepaald bedrag. Daarnaast worden bedrijven en particulieren benaderd om één of meer schapen te adopteren voor f 50,- per jaar. StaaS heeft echter meer plannen bedacht: *'Er moeten evenementen komen, zoals een galabijeenkomsten waar men onder genot van een hapje en een drankje geld bijeen brengt, of kunstweelingen met kunstenaars die iets met schapen doen. Het moet ook mogelijk worden een schaapskudde te leasen voor bijvoorbeeld een kerstmarkt. We denken ook aan souvenirs en wandelroutes*

langs schaapskudden, en willen iets doen met de rijwielvierdaagse. Verder heb ik een idee ontwikkeld om een concert met blaas en bariton te realiseren met de Johan Willem Frisokapel, waarbij een paar honderd schapen met een rotgang door de straten van Assen rennen, met de hondjes er achter aan. Op een plein komen de beesten bijeen, en dan wordt er een concert gegeven. Andere mogelijkheden zijn een schapendefilé op een belangrijke voetbalwedstrijd, het organiseren van de Dag van het Schaap en andere schapenevenementen.'

Ter bevordering van de sponsoring is er een comité van aanbeveling opgericht met oud-gedeputeerde Tale Willems als voorzitter. *'Wij zijn ingehuurd om te helpen de gelden te bijeen te brengen waardoor het behoud van het heideschaap gewaarborgd blijft.'*

Een beetje gek

Voor een gesprek met één van de vijf schepers gaan we naar Orvelte waar Annelies van Nieuken,

geboren en getogen in Den Haag, de scepter zwaait over haar kudde Schoonebekers. Op de vraag waarom iemand schaapherder wordt, antwoordt ze: *'Na mijn studie aan de Hogere Landbouwschool in Groningen ben ik zes jaar werkeloos geweest. Mijn ouders verhuisden van Den Haag naar Ruinen, en daar kwam ik zo'n tien jaar geleden in contact met de schaapskudde van Jan Mos. Het werken met schapen en honden interesseert me mateloos. Hij heeft geprobeerd om het beroep van scheper af te raden, want het is iets - en daar hij volkomen gelijk aan - waar je niet ondoordacht aan moet beginnen. Het lijkt een mooi vak, maar je moet wel een beetje gek zijn om het vol te houden. Het is heel anders dan wat je als toerist ziet. 's Zomers lekker op de hei liggen in je blote bast tussen de schapen. Maar in de winter zit je er ook, en in de lammertijd is het dag en nacht keihard werken, en dat zeven dagen per week.'*

Toen Annelies van Nieukerken hier zes jaar geleden begon, wist ze niet hoe het herdersvak aan te pakken. De schaapskooi was nog in aanbouw, en de kudde was gestald in een oude vlasfabriek. *'Achter de fabriek lag dertig hectare bouwland en daar kon niet zo gek veel fout gaan. De schapen wisten waar ze heen moesten, en ik had maar één hond. Ik ben in februari begonnen, en in april begon de lammertijd; dat was gruwelijk spannend',* vertelt Annelies lachend. *'Ik had dat nog nooit meegemaakt, en mijn praktische ervaring bestond alleen uit de stages die ik in mijn studietijd had gelopen bij veeveelsbedrijven die geen schapen hielden. Maar ja, een schaap is een kleine koe, en verder had ik wel boeken gelezen. In theorie wist ik het wel maar in de praktijk valt het dan echt tegen.'* Ze werd echter bijgestaan door iemand van het bestuur. *'In noodgevallen kon ik Jan Mos bellen. In die periode ben ik ook bijna tien kilo afgevallen. Ik heb mij toen wel afgevraagd waar ik aan begonnen was.'*

De kudde van Van Nieukerken bestaat uit 250 ooiën, 51 lammeren van vorig jaar en 14 dekrammen. Op het moment dat het gesprek gevoerd werd, was de eerste lammertijd, van 5 januari tot 3 maart, net achter de rug: er zijn 121 lammeren geboren uit 101 schapen, hetgeen voor zo'n koppeltje niet zoveel is, maar door het verschil in voedselaanbod krijgen schapen die 's zomers op de hei lopen minder lammeren dan schapen die op grasland gra-

zen. In de tweede lammertijd, in april, zijn er 135 schapen drachtig, en daar verwacht zij meer dan tweehonderd lammeren van. *'Als een bevalling te lang duurt, haal ik er een dierenarts bij. Ik heb in de zes jaar dat ik hier zit, tweemaal een keizersnede meegemaakt.'*

'Get him'

's Zomers ben ik de hele tijd in het veld. Tussen half elf en half vijf kom ik met de schapen op terreinen tussen Orvelte en Westerbork.' Toeristen komen kijken als de schapen vertrekken en weer terugkomen. Annelies van Nieukerken is in dienst van de Stichting Schaapskudde Westerbork en de enige vrouwelijke herder in Noord-Nederland. De doelstellingen van de stichting zijn het instandhouden van het ras en de kudde, en het begrazen van de terreinen. Er is een herder nodig, omdat met de kudde van Orvelte gericht begraaasd wordt in het kader van natuurbeheer. Alle terreinen zijn in eigendom of beheer van Staatsbosbeheer en moeten begraaasd worden, de een intensiever dan de ander. Om dat voor elkaar te krijgen, gebruikt Van Nieukerken haar drie honden. Niet zonder enige trots vertelt ze dat haar bordercollies op de millimeter werken. *'Ik heb stukken grond die ik via de weg moet bereiken, en passeer land van boeren en waar de schapen natuurlijk niet op mogen grazen. Dus loopt er een hond voor en een hond achter de kudde, en ik loop er tussen door. Als er lammeren bij lopen, willen die nog wel eens op het boerenland grazen, maar mijn honden zorgen er voor dat daar binnen de kortste keren een eind aan komt. Als een schaap niet reageert op een hond, dan geef ik het commando 'get him', en dan mogen ze aan zijn kop gaan hangen. De honden bijten niet. Als ze de schapen eenmaal aan het vreten zijn waar het de bedoeling is, dan pak ik een boek of een puzzel. Soms komen er toeristen langs en die maken af en toe een praatje. Scholieren komen vaak langs, en maken scripties of moeten lesbrieven invullen.'*

Rammenpool

Haar collega's spreken Van Nieukerken een paar keer per jaar. Met collega Tjisse Terpstra van het Hijkerveld heeft zij het meeste contact. Hij is niet aangesloten bij de nieuwe stichting, omdat hij in

dienst is bij Het Drentse Landschap. Met Terpstra traint ze de bordercollies. Omdat hij ook Schoonebekers heeft, hebben ze samen een rammenpool opgezet. In Nederland zijn ongeveer 1000 Schoonebekers, een aantal dat onder de overlevingskans ligt. Terpstra heeft een kudde van 350 schapen die verdeeld is in drie groepen, en Van Nieukerken een van 245 schapen, verdeeld in twee groepen. De rammen rouleren tussen deze vijf groepen.

'Daarnaast ruil of koop ik rammen van particuliere fokkers. Als ik een topramlam heb, hou ik hem aan. Een topramlam is een hartstikke mooi lam met een mooie, lange staart, een mooie ramuitdrukking, en hij is goed ontwikkeld. Die krijgt het eerste jaar zo'n acht tot tien schapen te dekken, en daarna niets meer. Als dat allemaal goed is, mag hij nog een jaar bij de kudde dekken, en bij hoge uitzondering twee jaar. Anders krijg je toch gauw inteel.'

Hobby

Er is geen tijd voor vrienden en het hebben van een relatie stelt hoge eisen. Van Nieukerken: *'Je moet wel iemand hebben die dit werk leuk vindt en er niet flauw van wordt om tot diep in de nacht te wachten en in bed te kruipen met iemand die te moe is om uit d'r ogen te kijken. Mijn enige hobby is de wedstrijden met de honden. Of ik dit tot mijn 65ste blijf doen, weet ik nog niet. Voorlopig wel.'*

Minimumloon

'Ik hou van mijn schapen', zegt Annelies. *'Maar ik vraag me soms wel af waarom ik het doe; in ieder geval niet voor het geld, want het is een minimumloon, er worden geen overuren uitbetaald en het is keihard werken. Niet alleen lichamelijk maar ook geestelijk is het zwaar, omdat het steeds de vraag is of we door kunnen gaan. Het ergste zou ik het vinden als de kudde failliet zou gaan vanwege mijn salaris, dat het grootste deel van het budget uitmaakt. De kooi huren we van de Stichting Orvelte. Wol brengt zo'n tachtig cent per kilo op. Aan een schaap zit zo'n 2 1/2 kilo, en het scheren van een schaap kost vijf gulden. Maar een schaap moet wel geschoren worden, dus is dat een verliespost. We verkopen de ramlammeren voor het fokken en vooral voor de consumptie. Schoonebekers worden echter niet veel gegeten. Ik eet wel schapenvlees, vooral Schoonebekers. Heel lekker.'*